

คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์

เอกสารคำแนะนำ
กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์ เป็นการจัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ให้สำหรับเกษตรกรและผู้ให้ความสนใจในเรื่องการเลี้ยงไก่ในระบบนี้ ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบัน ผู้บริโภคดูแลใส่ใจเรื่องของคุณภาพ ความปลอดภัย ทางด้านอาหารกันมากขึ้น รูปแบบการเลี้ยงไก่จึงจำเป็นที่จะต้องตระหนักถึงสวัสดิภาพและการให้ผลผลิตสูง สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับไก่ที่เลี้ยง และเชื่อมโยงถึงผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัย จึงได้จัดทำคู่มือเพื่อเป็นแนวทางการเลี้ยงให้เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

กรมปศุสัตว์

	หน้า
บทนำ	1
ระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง	2
พันธุ์ไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์	3
โรงเรือนและพื้นที่เลี้ยงไก่อระบบปล่อยอิสระ	4
รูปแบบแปลนโรงเรือน	5
อาหารและน้ำ	6
อุปกรณ์สำหรับให้อาหารและน้ำ	6
การเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์	7
บันทึกข้อมูลการให้ไข่รายวัน	8
การบันทึกข้อมูลฟาร์ม	9
น้ำหนักตัวไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์	10
ตารางเปรียบเทียบระบบการเลี้ยงไก่	11
การจัดการสุขภาพและความปลอดภัยทางชีวภาพ	12
ปัญหาและข้อปฏิบัติที่ดี	13
หน่วยผลิตไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์	14

บทนำ

การเลี้ยงไก่ในระบบปล่อยอิสระ (free - range system) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะกลุ่มสหภาพยุโรป และออสเตรเลีย เนื่องจากผู้บริโภคมีความต้องการอาหารที่เป็นธรรมชาติ และความใส่ใจในด้านสวัสดิภาพสัตว์เพิ่มมากขึ้น การเลี้ยงไก่ในระบบปล่อยอิสระเป็นหนทางไปสู่การผลิตในระบบอินทรีย์ ซึ่งเป็นระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม ส่งเสริมให้สัตว์มีสุขภาพดีอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพสัตว์และผลผลิตมีคุณภาพสูง

ในปี พ.ศ.2545 กรมปศุสัตว์ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดำเนินการสร้างฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ชั้น 4 ฝูง ได้แก่ ไก่ประดู่หางดำ เชียงใหม่, ไก่เหลืองหางขาวกบินทร์บุรี, ไก่แดงสุราษฎร์ และไก่ชิวาพระ ซึ่งมีสมรรถภาพการเจริญเติบโตสูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไป และสามารถเลี้ยงในระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์ได้ดี ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับไก่พื้นเมือง และทางเลือกให้กับผู้เลี้ยงที่เอาใจใส่ด้านสวัสดิภาพสัตว์ ตลอดจนสามารถตอบสนองต่อผู้บริโภคที่มีความห่วงใยในสุขภาพของตนเอง ดังนั้น กรมปศุสัตว์จึงได้จัดทำคู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์ ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่เกษตรกรต่อไป

ระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ระบบกรงตับ

หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ในโรงบนกรงตลอดเวลาในพื้นที่จำกัดและแคบ ทำให้ไก่ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติได้

ระบบขังคอก

หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ไข่อุปถัมภ์ภายในโรงเรือนตลอดเวลา

ระบบปล่อยอิสระ

หมายถึง ระบบการเลี้ยงไก่ที่ปล่อยให้ไก่ออกนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระเพื่อให้แสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติ ทำให้ไก่มีความสุขและอารมณ์ดี

ระบบอินทรีย์

หมายถึง การเลี้ยงไก่ในระบบปล่อยอิสระ และเลี้ยงด้วยอาหารอินทรีย์

ระบบกรงตับ

ระบบขังคอก

ระบบปล่อยอิสระ

พันธุ์ไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

กรมปศุสัตว์ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดำเนินการสร้างฝูงไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ขึ้น 4 ฝูง ได้แก่ ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่, ไก่เหลืองหางขาวบึงนาราง, ไก่แดงสุราษฎร์ และไก่ซีท่าพระ ซึ่งมีสมรรถภาพการเจริญเติบโตสูงกว่าไก่พื้นเมืองทั่วไปและสามารถปรับตัวเข้ากับระบบการเลี้ยงปล่อยอิสระหาอาหารกินตามธรรมชาติได้เก่ง

	ประดู่ หางดำ เชียงใหม่	เหลือง หางขาว บึงนาราง	แดง สุราษฎร์	ซี ท่าพระ
ลักษณะทางเศรษฐกิจ				
อายุเมื่อให้ไข่ฟองแรก (วัน)	183	189	192	224
น้ำหนักตัวเมื่อให้ไข่ฟองแรก (กรัม)	2,037	1,937	1,843	1,706
น้ำหนักไข่ฟองแรก (กรัม)	36	36	36	39
น้ำหนักตัวแรกเกิด (กรัม)	32	31	28	29
น้ำหนักตัวอายุ 12 สัปดาห์ (กรัม)	1,235	1,133	1,099	1,157
น้ำหนักตัวอายุ 16 สัปดาห์ (กรัม)	1,621	1,530	1,504	1,507
อัตราแลกเนื้อ (0 – 12 สัปดาห์)	3.3	3.6	3.7	3.3
อัตราแลกเนื้อ (0 – 16 สัปดาห์)	3.8	4.0	4.0	3.8

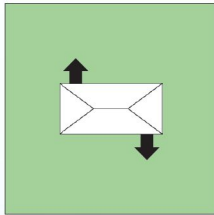
โรงเรือนและพื้นที่เลี้ยงไกระบบปล่อยอิสระ

1. ที่ตั้งฟาร์มควรห่างไกลจากชุมชน เป็นที่ดอนน้ำไม่ท่วม
2. เป็นพื้นที่ที่สามารถปลูกหญ้าสำหรับให้ไก่กินได้ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยใช้สารเคมีที่ห้ามใช้อย่างน้อย 3 ปี หรือได้มีการตรวจสอบคุณภาพดินว่าปราศจากสารเคมีหรือโลหะหนักที่เป็นอันตราย
3. โรงเรือนและพื้นที่ปล่อยเลี้ยงอิสระต้องแยกจากพื้นที่พักอาศัยชัดเจน โดยยึดหลักในโรงเรือนใช้พื้นที่ 0.1 ตารางเมตรต่อตัว สำหรับไก่ขุน และ 0.5 ตารางเมตรต่อตัว สำหรับไก่พ่อแม่พันธุ์ โดยมีพื้นที่ปล่อยอิสระที่มีหญ้าให้กิน 5 ตารางเมตรต่อตัว
4. พื้นโรงเรือนควรเป็นคอนกรีต ต้องมีวัสดุรองพื้นคอก หนา 3 - 5 นิ้ว และต้องมีรางไข่ 1 ช่องต่อแม่ไก่ 4 ตัว มีประตูเข้าออก 2 ด้าน เพื่อหมุนเวียนปล่อยไก่ออกสู่แปลงปล่อยอิสระ

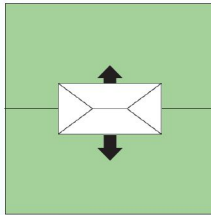

รูปแบบแผนโรงเรือน

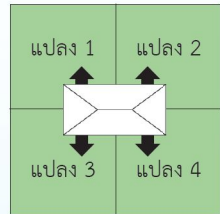
หากเลี้ยงไก่พ่อแม่พันธุ์ จำนวน 100 ตัว ใช้โรงเรือนขนาด 50 ตารางเมตร ใช้พื้นที่ปล่อยอิสระ 500 ตารางเมตร โดยแบ่งเป็นแปลงย่อยได้หลายแบบ ดังนี้

แบบที่ 1

แบบที่ 2

แบบที่ 3

การเปิดประตูโรงเรือน

ให้เปิดประตูโรงเรือนเพียงประตูเดียวในแต่ละวันตามรอบการหมุนเวียนแปลงหญ้า

การหมุนเวียนปล่อยแปลง

แบบ 1 - ไม่แบ่งแปลงย่อย ให้ไก่ออกสู่แปลงหญ้าได้อย่างอิสระในช่วงกลางวัน โดยเปิดประตูสลับด้านให้ไก่ออก

แบบ 2 - แบ่งเป็นแปลงย่อย 2 แปลง ขนาดเท่า ๆ กัน ปล่อยไก่เข้ากินหญ้าแปลงย่อยละ 30 วัน

แบบ 3 - แบบแบ่งเป็นแปลงย่อย 4 แปลง ขนาดแปลงย่อยเท่า ๆ กัน ปล่อยไก่เข้ากินหญ้าแปลงย่อยละ 10 วัน

อาหารและน้ำ

ในระยะแรก ควรเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปไก่ไข่ตามระยะอายุของไก่ หลังจากมีประสบการณ์แล้ว สามารถเลือกใช้อาหารได้ตามความเหมาะสม อาหารสัตว์ต้องปลอดภัยจากสารเคมีที่ก่อให้เกิดอันตราย และไม่มีการเสริมยาปฏิชีวนะ มีน้ำสะอาดให้กินอย่างสม่ำเสมอ แต่หากเป็นการเลี้ยงไก่ระบบอินทรีย์ จะต้องให้กินอาหารอินทรีย์ เกษตรกรสามารถเสริมวัตถุดิบหรือผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น มะละกอ ข้าวโพด ถั่วฝักยาว ต้นกล้วย พืชผักสวนครัวและสมุนไพร เป็นต้น

อุปกรณ์สำหรับให้อาหารและน้ำ

1. อุปกรณ์ให้อาหาร สำหรับลูกไก่ช่วงอายุ 7 วันแรก ให้ใช้ถาดแบน 1 ถาดต่อลูกไก่ 50 ตัว หลังจากนั้นใช้ถึงแขวน 1 ถังต่อไก่ 25 ตัว โดยแบ่งให้อาหารวันละ 2 ครั้ง และมีอาหารกินอย่างเพียงพอ

2. อุปกรณ์ให้น้ำ สำหรับไก่ช่วงอายุ 1 – 2 สัปดาห์แรก ให้ใช้ถังน้ำขนาด 4 ลิตร 1 ถังต่อไก่ 100 ตัว หลังจากนั้นใช้ถังน้ำขนาด 8 ลิตร 1 ถังต่อไก่ 50 ตัว และมีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

การเลี้ยงลูกไก่

ลูกไก่เมื่อแรกเกิด ขนที่คลุมตัวยังเป็นขนอ่อน ซึ่งป้องกันความหนาวเย็นไม่ได้ และจะมีขนจริงเมื่ออายุประมาณ 21 วัน จึงต้องมีการกกให้ความอบอุ่น

1. การกกลูกไก่โดยอาศัยแม่ไก่

เป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติ ที่ปล่อยให้แม่ไก่ฟักไข่และเลี้ยงลูกไก่เอง โดยแม่ไก่จะใช้เวลาการกกให้ความอบอุ่นแก่ลูกไก่ ซึ่งแม่ไก่จะเลี้ยงลูกนาน 1 - 2 เดือน จึงจะหย่าลูก เพื่อกลับไปให้ไข่ใหม่ สำหรับลูกไก่ในช่วงเล็กควรมีรำ หรือปลายข้าว หรือ อาหารสำเร็จรูปเสริมให้กินบ้าง จะทำให้ทั้งแม่ไก่และลูกไก่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีอัตราการเลี้ยงรอดสูง

2. การกกลูกไก่ด้วยเครื่องกก

โดยอุณหภูมิที่เหมาะสมในการกก คือ 32 - 35 องศาเซนเซียส ใช้เวลากกนาน 14 - 21 วัน การกกอาจใช้อุปกรณ์มาตรฐานซึ่งมีแหล่งให้ความร้อนจาก ขดลวดไฟฟ้า, ก๊าซ, หลอดไฟฟ้า หรือถ้าไม่มีอาจใช้กล่องกระดาษและหลอดไฟ 100 วัตต์ เป็นแหล่งความร้อนโดยให้ลูกไก่อยู่ในกล่องกระดาษ และเปิดหลอดไฟให้ในเวลาอากาศเย็นและตอนกลางคืน ส่วนตอนกลางวันอากาศมีความอบอุ่นก็นำลูกไก่ออกและนำกล่องกระดาษไปตากแดดให้แห้ง สำหรับในพื้นที่ที่ไม่มีไฟฟ้าใช้อาจใช้การกกโดยใช้ตะเกียงเจ้าพายุหรือเตาด่าน

การเลี้ยงไก่รุ่น

การเลี้ยงไก่ในช่วงอายุตั้งแต่ฟักจนกระทั่งเริ่มให้ไข่ หรือเมื่อลูกไก่หย่าจากแม่ การเลี้ยงจะง่ายกว่าในระยะลูกไก่ การเลี้ยงไก่รุ่นรวมกันเป็นจำนวนมากในระบบฟาร์ม จะมีการจิกตีกันสูงกว่าไก่พื้นอื่น ๆ การจิกกันในฝูงของไก่พื้นเมืองจะเริ่มตั้งแต่อายุ 3 สัปดาห์ขึ้นไป และรุนแรงมากช่วยอายุประมาณ 6 สัปดาห์ (แต่หลังจาก 8 สัปดาห์ปัญหานี้จะค่อย ๆ หดไป) ทำให้มีปัญหาไก่สูญเสียจากการจิกกันตาย ต้องแก้ไขโดยการลดความเครียดต่าง ๆ ที่จะเกิดกับไก่ เช่น ลดความหนาแน่นของการเลี้ยง, เพิ่มถาดน้ำอาหารให้

เพียงพอ, เพิ่มการถ่ายเทอากาศ, เปิดพัดลมในโรงเรือน, ตัดหญ้าสด ผักสดให้ไก่กินทุก ๆ วัน และควรมีการคัดไก่ที่ด้อยในฝูง (ผอม, ตัวเล็ก, หน้า-หน้าอกแหลม) หรือสุขภาพไม่สมบูรณ์ออกจากฝูงให้เร็วที่สุด เนื่องจากทำให้เกิดความเครียดในฝูง เพราะจะโดนไก่ตัวอื่น ๆ ไล่จิกตลอดเวลา และถ้าพบว่าไก่ในฝูงถูกจิกจนมีเลือดออกให้ใช้ยาม่วง (เจนเซียลไวโอเลต) พ่น - ทา ให้ปดสีแดงของเลือดให้หมด ไม่เช่นนั้นจะถูกจิกจนตาย เพราะไก่ชอบจิกสีแดง นอกจากนี้ในช่วงอายุนี้อาหารต้องมีการปิดบนฝาถังไม่ให้ไก่โดดลงไปกินอาหาร เพราะจะทับอัดแน่นในถังจนตัวข้างล่างตาย ซึ่งมักเกิดในช่วงกลางคืนช่วยเหลือไม่ทัน

น้ำหนักตัวและการกินอาหารของไก่รุ่น

ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ 1 พันธุ์แท้ และลูกผสมฯ (ประดู่ - โรด) เมื่อเลี้ยงในระบบฟาร์มมีน้ำหนักตัว และปริมาณการกินอาหาร ดังแสดงในตารางข้างล่างนี้

	พันธุ์แท้	ลูกผสม
น้ำหนักตัวที่อายุ - แรกเกิด	32.3	35.7
- 4 สัปดาห์	271.7	329.9
- 8 สัปดาห์	748.1	862.3
- 12 สัปดาห์	1,243.8	1,446.9
- 16 สัปดาห์	1,632.7	1,913.8
ปริมาณอาหารที่กิน - 0 ถึง 4 สัปดาห์	31.6	36.1
- 0 ถึง 8 สัปดาห์	35.2	45.4
- 0 ถึง 12 สัปดาห์	45.0	53.3
- 0 ถึง 16 สัปดาห์	51.7	55.9

สำหรับประสิทธิภาพการเปลี่ยนอาหาร ของไก่พันธุ์แท้ ที่อายุ 0 - 4, 0 - 8, 0 - 12 และ 0 - 16 สัปดาห์ เท่ากับ 3.7, 2.8, 3.2 และ 3.7 ตามลำดับ

ส่วนการเลี้ยงในสภาพหมู่บ้าน มีน้ำหนักตัวเฉลี่ยน้อยกว่าการเลี้ยงในระบบฟาร์มประมาณ 25%

การเลี้ยงไก่พันธุ์

ระบบฟาร์ม

ไก่พื้นเมืองจะเริ่มให้ไข่ฟองแรกเมื่ออายุประมาณ 188 วัน แม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองต้องการอาหารประมาณ 90 กรัม/ตัว/วัน ส่วนไก่พ่อพันธุ์ต้องการ 125 กรัม/ตัว/วัน พื้นที่ในการเลี้ยง 2 - 4 ตัว/ตารางเมตร ในโรงเรือนต้องมีรังไข่ 1 ช่องต่อแม่ไก่ 4 ตัว การผสมพันธุ์ไก่ใช้อัตราส่วนพ่อพันธุ์ : แม่พันธุ์ = 1 : 8 - 10 การผสมพันธุ์มีแบบฝูงเล็ก คือนอ ในคอกเดียวกันมีพ่อพันธุ์ 1 ตัว เนื่องจากพ่อพันธุ์อยู่รวมกันไม่ได้จะจิกตีกัน ส่วนแบบฝูงใหญ่ มีพ่อพันธุ์หลายตัว ในคอกเดียวกัน ซึ่งการจัดการไม่ให้พ่อพันธุ์ตีกัน ทำได้โดยเลี้ยงไก่เพศผู้รวมกันมาตั้งแต่เล็ก ๆ หรือรวมไก่เพศผู้อายุไม่เกิน 5 เดือน หรือถ้าจำเป็นต้องรวมไก่พ่อพันธุ์ช่วงที่เกโตเต็มที่แล้ว ก็ให้รวมกันในเวลาช่วงเย็นใกล้มืด ในบริเวณคอกที่โล่งกว้าง ซึ่งการผสมแบบฝูงเล็กจะยุ่งยากกว่าแบบฝูงใหญ่เพราะต้องแบ่งเป็นคอกย่อย และยังได้การผสมติดที่ต่ำกว่า

ในหมู่บ้าน

ต้องมีโรงเรือนสำหรับไก่ออนเวลากลางคืน และภายในโรงเรือนมีรังไข่ 1 ช่องต่อแม่ไก่ 1 ตัว

อาหารของไก่

การเลี้ยงในหมู่บ้าน

การเลี้ยงไก่ของเกษตรกรในหมู่บ้าน ใช้อาหารที่หาได้ในครอบครัว เช่น เศษอาหาร, รำ, ปลายข้าว, เศษผักต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากไก่สามารถหากินอาหารตามธรรมชาติต่าง ๆ เองได้ เช่น แมลง, ปลวก, ฯลฯ แต่หากเลี้ยงไก่จำนวนมากและต้องการให้เจริญเติบโตดีขึ้น ควรมีการเสริมอาหารผสมให้กินเพิ่มเติม

การเลี้ยงในระบบฟาร์ม

ไก่ลูกเลี้ยงซึ่งในคอก ต้องมีการให้อาหารที่มีโภชนาครบ โดยในระยะแรกของการเลี้ยง ควรให้อาหารสำเร็จรูปที่มีขายในตลาดทั่วไปก่อน เมื่อมีประสบการณ์หลายปีค่อยมาพิจารณาการผสมอาหารเอง ซึ่งอาหารสำเร็จรูปของไก่ที่มีวางจำหน่ายมีเพียงอาหารไก่ไข่ และอาหารไก่เนื้อ โดยอาหารไก่เนื้อเหมาะกับไก่ที่มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยประมาณ 50 กรัม/ตัว/วัน

ส่วนอาหารไก่ไข่เหมาะสำหรับไก่ที่มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยประมาณ 15 กรัม/ตัว/วัน และเนื่องจากไก่ประดู่มีการเจริญเติบโต 14 กรัม/ตัว/วัน ดังนั้นอาหารที่เหมาะสมกับไก่ จึงควรเป็นอาหารสำเร็จรูปสำหรับไก่ไข่ตามอายุต่าง ๆ ของไก่ เพราะนอกจากมีราคาถูกกว่าอาหารไก่เนื้อแล้ว ไก่ยังไม่ต้องต้องเครียดในการขับโภชนะต่าง ๆ เช่น โปรตีน ที่ได้รับเกินความต้องการออกจากร่างกาย

ผลตอบแทนการเลี้ยงไก่

การเลี้ยงไก่ประดู่ทางดำเชียงใหม่ 1 พันธุ์แท้ และลูกผสมฯ เพื่อขุนขายส่งตลาดที่อายุ 12 สัปดาห์ ให้ผลตอบแทน ดังตารางท้ายนี้

หน่วยราคา (บาท/ตัว)	พันธุ์แท้	ลูกผสม
ต้นทุนผันแปร		
ลูกไก่แรกเกิด	15.0	15.0
อาหาร	51.0	60.4
แรงงาน	0.5	0.5
ยา-วัคซีน	0.3	0.3
ไฟฟ้า	1.4	1.4
อุปกรณ์	0.2	0.2
ต้นทุนคงที่		
ที่ดินและโรงเรือน	1.7	1.7
รวมต้นทุนทั้งหมด	70.1	79.5
ราคาจำหน่ายไก่เป็น	87.1	95.5
กำไร	17.0	16.0

ราคาเมื่อ มีนาคม 2553 : อาหาร 13.5 บาท/กก. ไก่พันธุ์แท้ และลูกผสม 70 และ 66 บาท/กก. ตามลำดับ

ปัญหาและการลดปัญหาในการเลี้ยงไก่

ในหมู่บ้าน

- การไข่ซ้อนกัน ในรังไข่หรือฟัก 2 แม่ในรังไข่เดียว ซึ่งเป็นเรื่องพฤติกรรมของสัตว์ปีกที่ฟักไข่ได้เองตามธรรมชาติ จะมีอยู่ 10% ที่มีพฤติกรรมเช่นนี้ ป้องกันได้โดยทำรังไข่ให้แคบลงขนาดพอดี กับตัวแม่ไก่ 1 ตัว

- การตายของลูกไก่สูง ให้ป้องกันโดยการจัดการเลี้ยงให้มีสุขลักษณะที่ดีต่อไก่ ทำวัคซีนป้องกันโรคทั้งพ่อแม่พันธุ์ และลูกไก่ มีโรงเรือนให้ไก่อาศัยตอนกลางคืน

ในระบบฟาร์ม

- การตายช่วง 0 - 16 สัปดาห์ ไม่ควรเกิน 2% การป้องกันทำคล้ายในหมู่บ้าน, และไม่เลี้ยงไก่ปะปนกันหลายรุ่น ทำความสะอาด ข้างเขื่อโรงเรือนก่อนเลี้ยงไก่ชุดใหม่ 2 สัปดาห์ ไก่ป่วย อ่อนแอต้องคัดทิ้งเพื่อรักษาไก่ส่วนใหญ่ไว้
- การให้น้ำ อาหารต้องให้เพียงพอ ที่สำคัญสัตว์แต่ละชนิดมีความต้องการโภชนาอาหารต่างกัน ฉะนั้นเมื่อเลี้ยงไก่ก็ต้องให้อาหารไก่ห้ามใช้อาหารสุกร, ภาชนะให้น้ำอาหารพอดิบกับไก่ ถึงน้ำ 1 ใบ/ไก่ 50 ตัว, ถึงอาหาร 1 ใบ/ไก่ 25 ตัว (ถึงน้ำต้องล้างทำความสะอาดเข้าเย็น)

การลดอัตราการตายของลูกไก่

ลูกไก่พื้นเมืองทั่วไปที่เลี้ยงในหมู่บ้าน มีการสูญเสียเมื่อเลี้ยงไกรุ่นถึงร้อยละ 25 - 40 (ส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 80 พบในช่วงไก่อายุแรกเกิด ถึง 4 สัปดาห์) โดยสาเหตุการสูญเสียพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากโรคระบาดที่เป็นปัญหาสำคัญ (โรคนิวคาสเซิล, อหิวาต์เป็ด - ไก่, หลอดลมอักเสบฯ) แต่เกิดจากการจัดการพื้นฐานของการเลี้ยงดูของเกษตรกรในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่เรื่องสุขลักษณะ เช่น ภาชนะให้น้ำไม่มีการล้างทำความสะอาด (ขณะที่ในระบบฟาร์มจะล้าง 2 - 3 ครั้งต่อวัน) ทำให้ภาชนะเหล่านี้จะอุดมไปด้วยตะไคร่ หรือสิ่งสกปรกสะสมอยู่ นอกจากนี้สภาพพื้นที่เลี้ยงไก่ของเกษตรกรโดยทั่วไปก็ไม่ถูกสุขอนามัย มีการปล่อยให้หากินตามบริเวณบ้านและสวน ซึ่งมีทั้งที่แฉะ, น้ำขังต่าง ๆ ดังนั้นการจัดการพื้นฐานให้ดี ร่วมกับการทำวัคซีน และถ่ายพยาธิภายใน - ภายนอกให้พ่อแม่พันธุ์ไก่ จะทำให้ลูกไก่ที่เกิดมามีภูมิคุ้มกันจากพ่อแม่ที่ถ่ายทอดผ่านไขฟักสู่ลูก ในช่วงอายุ 21 วันแรก ทำให้อัตราการตายของลูกไก่อ่อนแอต่ำ เพราะไม่มีปัญหาเรื่องโรคระบาด ดังนั้นการทำวัคซีนป้องกันโรคในพ่อแม่พันธุ์ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงดูในหมู่บ้าน น่าจะมีความสำคัญไม่แพ้การทำวัคซีนในลูกไก่ หรืออาจจะมีความสำคัญมากกว่าการทำวัคซีนในลูกไก่อด้วยซ้ำ

เพราะการตายของลูกไก่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตายในช่วงเล็ก ซึ่งแม้จะมีการทำวัคซีนป้องกันโรคตั้งแต่แรกเกิด กว่าที่ไก่จะสร้างระดับภูมิคุ้มกันโรคจากการทำวัคซีนแต่ละชนิด ก็ต้องใช้เวลากว่า 14 วัน ซึ่งไม่ทันการหากมีการระบาดของโรคนั้นขึ้นในช่วงเวลาที่ยังไม่มีภูมิคุ้มกัน

การป้องกันโรค

ในระบบฟาร์ม

วัคซีน	อายุทำ (วัน)	ระยะคุ้มโรค	หมายเหตุ
มาเร็ก	1	ตลอดชีพ	ทำเฉพาะไก่พันธุ์
นิวคาสเซิล	3	ทำซ้ำ 21 วัน	
กัมโบโร	10	ตลอดชีพ	
หลอดลมอักเสบ	14	3 เดือน	
นิวคาสเซิล	21	3 เดือน	
ฝีดาษ	35	1 ปี	
อหิวาต์ไก่	75	3 เดือน	

หลังจากนี้ให้ทำวัคซีนหลอดลม, นิวคาสเซิล, อหิวาต์, ถ่ายพยาธิ ภายในและภายนอกทุก 3 เดือน

ในหมู่บ้านหรือเกษตรกรรายย่อย

ก. พ่อแม่พันธุ์ทำวัคซีน

ใน 21 วันแรก ลูกไก่ยังมีภูมิคุ้มกันโรค ที่ถ่ายทอดผ่านทางไขฟัก จึงควรทำวัคซีนในช่วงภูมิคุ้มกันจากแม่ลดต่ำลงแล้วหรือหลังอายุ 14 วัน

ข. พ่อแม่พันธุ์ไม่ได้ทำวัคซีน

ต้องเริ่มทำวัคซีน ให้เร็ว เพราะกว่าภูมิคุ้มกันจะสร้างขึ้นสู่ระดับ ป้องกันโรคได้ต้องใช้เวลากว่า 14 วัน

วัคซีนที่จำเป็นสำหรับไก่ในหมู่บ้าน นิวคาสเซิล, หลอดลม, ฝีดาษไก่

การเลี้ยงไก่ขุน

1. เตรียมโรงเรือน อุปกรณ์ แพลงหญ้า อาหารและน้ำให้พร้อมก่อนนำไก่เข้ามาเลี้ยง
2. เมื่อลูกไก่มาถึงฟาร์ม ให้เลี้ยงขังในโรงเรือนกกลูกไก่เป็นเวลา 21 วัน จึงปล่อยไก่ออกมาภายนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้า และนำไก่กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
3. หลังจากนั้นปล่อยให้ไก่ออกมาภายนอกโรงเรือนได้อย่างอิสระในช่วงเช้าและนำไก่กลับเข้าโรงเรือนในช่วงเย็น
4. ไก่ควรได้รับแสงสว่างตามธรรมชาติ หรือหากมีการเพิ่มแสง ควรให้แสงสว่างที่ไม่จ้าเกินไป (ไม่เกิน 15 ชั่วโมง/วัน)
5. ทำความสะอาดอุปกรณ์ให้น้ำทุกวัน และถึงอาหารอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

การเลี้ยงไก่พ่อแม่พันธุ์

1. ใช้พ่อพันธุ์ 1 ตัวต่อแม่พันธุ์ 8 – 10 ตัว ผสมแบบฝูงใหญ่จะยุ่งยากน้อยกว่า และมีอัตราการผสมติดสูงกว่า
2. ให้อาหารในพ่อแม่พันธุ์ตามโปรแกรม เพื่อให้ลูกไก่มีภูมิคุ้มกันโรคจากพ่อแม่
3. ในกรณีใช้ตู้ฟักไข่ ให้หมั่นเก็บไข่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะช่วงเช้าที่มีแม่ไก่ไข่จำนวนมาก เพื่อลดจำนวนไข่บูบแตกร้าว และความสกปรกของไข่ฟัก

บันทึกข้อมูลการให้ไข่รายวัน

สถิติไข่ ฟาร์ม.....

พันธุ์.....เกิดวันที่.....วันที่เริ่มไข่.....

เดือน ที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	รวม	จำนวน แม่ พันธุ์
1																																	
2																																	
3																																	
4																																	
5																																	
6																																	
7																																	
8																																	
9																																	
10																																	
11																																	
12																																	

การบันทึกข้อมูลฟาร์ม

ไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์พันธุ์.....แหล่งที่ซื้อ/รับมา.....
รับมาวันที่.....วันเกิด.....
จำนวนที่ซื้อ/รับมา.....ตัว

ว/ด/ป	อาหารที่ให้	เหลือ	กิน	จำนวนแม่	จำนวนไข่	%ไข่	หมายเหตุ
							ราคาอาหาร..

**เก็บข้อมูลเมื่อไก่อายุ 16 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ครั้งทุกวันจันทร์

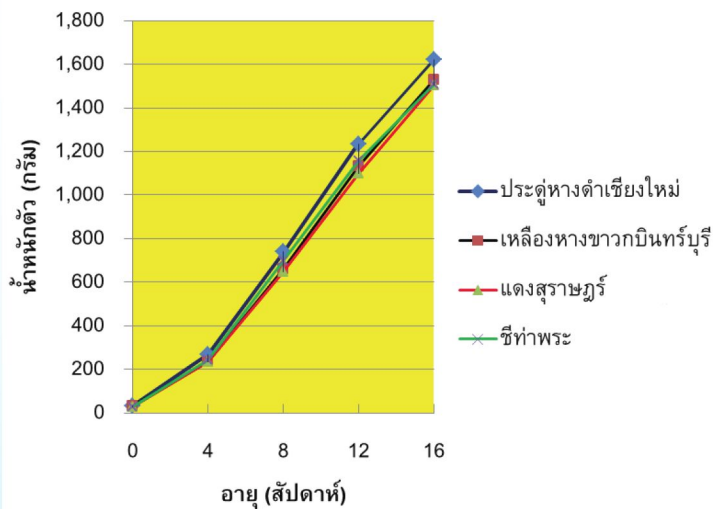
กิน = อาหารที่ให้ - อาหารที่เหลือ

จำนวนไข่ = จำนวนไข่รวมใน 1 สัปดาห์

$$\%ไข่ = \frac{\text{จำนวนไข่}}{\text{จำนวนแม่ไก่}} \times 100$$

**บันทึกราคาอาหาร เมื่อซื้ออาหารชุดใหม่

น้ำหนักตัวไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

ตารางเปรียบเทียบระบบการเลี้ยงไก่ไข่

ลักษณะ	ขังคอก	ปล่อยอิสระ	อินทรีย์
โรงเรือน	มี	มี	มี
ปล่อยนอกโรงเรือน	ไม่	มี, หลัง 21 วัน	มี, หลัง 21 วัน
อาหารอินทรีย์	ไม่	ไม่	ใช่
จำนวนไก่ต่อพื้นที่ โรงเรือน			
- ไก่ขุน (ตัว/ตร.ม.)	10	10	10
- พ่อแม่พันธุ์ (ตัว/ตร.ม.)	4	2	2
- พื้นที่ปล่อยอิสระต่อแม่ไก่	-	5	5
- ไก่ขุน (ตัว/ตร.ม.)	+	5	5
- พ่อแม่พันธุ์ (ตัว/ตร.ม.)	-	5	5
แปลงหญ้า	ไม่	≥40%	≥80%
ตัดปาก	ได้	ไม่ได้	ไม่ได้
ยาปฏิชีวนะ	ให้	ไม่ (มีข้อกำหนด)	ไม่ (มีข้อกำหนด)
วัคซีนและการถ่ายพยาธิ	ให้	ให้	ให้

การจัดการสุขภาพและความปลอดภัยทางชีวภาพ

ระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-security) เป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับการป้องกันโรค โปรแกรมการทำวัคซีนป้องกันโรค

วัคซีน	อายุทำ (วัน)	ระยะคุ้มโรค
มาเร็ก	1	ตลอดชีพ
นิวคาสเซิล + หลอดลมฯ	3	ทำซ้ำ 21 วัน
กัมโบโร	10	ตลอดชีพ
นิวคาสเซิล + หลอดลมฯ	21	3 เดือน
ฝีดาษ	35	1 ปี
อหิวาต์ไก่	75	3 เดือน

*หลังจากนี้ให้ทำวัคซีนนิวคาสเซิล+หลอดลมฯ, อหิวาต์, ถ่ายพยาธิภายใน และภายนอกทุก 3 เดือน

การจัดการอื่น ๆ

1. พ่นน้ำยาฆ่าเชื้อในโรงเรือนที่ทำความสะอาดแล้ว 1 สัปดาห์ ก่อนนำไก่เข้าเลี้ยง
2. คัดไก่ป่วยออกหรือแยกรักษาและหยุดส่งไข่/เนื้อไก่ อย่างน้อย 2 สัปดาห์หลังให้ยา
3. การใช้ยารักษาโรคไก่ ให้ใช้ภายใต้คำแนะนำของนักวิชาการ
4. ไก่ที่ตายหรือคัดทิ้ง ควรทำลายโดยการฝังหรือเผาอย่างถูกต้อง

ปัญหาและข้อปฏิบัติที่ดี

ลูกไก่นอนสุมมุมใดมุมหนึ่งของกก	- สาเหตุจากลมโกรก ควรแก้ไขโดยปิดกั้น ผ้าม่านกันลมโกรกไว้โดยรอบ
ลูกไก่ไม่อยู่ใต้แผงกก	- สาเหตุจากอุณหภูมิใต้แผงกกสูงเกินไป ควร ปรับลดอุณหภูมิใต้แผงกก หรือยกแผงกก ให้สูงขึ้น
ลูกไก่นอนสุมใต้แผงกก	- สาเหตุจากอุณหภูมิใต้แผงกกต่ำเกินไป ควร ปรับเพิ่ม อุณหภูมิใต้แผงกก หรือลดระดับ แผงกกให้ต่ำลง
ไก่ให้ไข่ต่ำ	- ตรวจสอบชนิดและปริมาณอาหารที่ให้ไก่กิน - คัดไก่ที่หยุดไข่ออกจากฝูง
ไก่ป่วย	- พบน้อยตัวให้คัดออกจากฝูงให้เร็วที่สุด - พบมากตัวให้ปรึกษาเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เพื่อ รักษา
อาหารหกหล่นบนพื้น	- ให้ปรับระดับถังอาหาร และแขวนถัง 1 - 2 ชั่วโมง
เปลือกไข่สกปรก	- ให้เก็บไข่บ่อยครั้งขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเช้า ถึงเที่ยง
หญ้าไม่เพียงพอ	- จัดระบบปล่อยแปลงให้เหมาะสม ปลูกหญ้า ที่ให้ผลผลิตสูง และตัดหญ้าเสริมให้ไก่กิน
วิธีให้อาหารที่ถูกต้อง	- ใช้อาหารสำเร็จรูปไก่ไข่ตามระยะอายุไก่ โดย ไม่ผสมวัตถุดิบอาหารอื่น - สามารถเสริมพืชผัก ผลไม้ หนอนแมลง ฯลฯ ให้ไก่กิน

หน่วยผลิตไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์

ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
1	ศูนย์วิจัยฯ เชียงใหม่	ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ 50120	0-5331-1836
2	ศูนย์วิจัยฯ ตาก	ต.แม่เงา อ.เมือง จ.ตาก 63000	0-5551-1728
3	ศูนย์วิจัยฯ ทับกวาง	ต.ทับกวาง อ.แก่งคอย จ.สระบุรี 18260	0-3635-7319
4	ศูนย์วิจัยฯ สุรินทร์	ต.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000	0-4454-6109
5	ศูนย์วิจัยฯ หนองกวาง	ต.ป.น.9 อ.เมือง จ.ราชบุรี 70000	0-3222-8418
6	สถานีวิจัยฯ พะเยา	ต.ป.น.14 อ.เมือง จ.พะเยา 56000	0-5448-2343

ไก่เหลืองหางขาวกบินทร์บุรี

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
7	ศูนย์วิจัยฯ กบินทร์บุรี	ต.ป.น.52 อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี 25110	0-3728-8152
8	ศูนย์วิจัยฯ ยะลา	ต.ป.น.35 ปท. จ.ยะลา 95000	0-7320-3218
9	สถานีวิจัยฯ สระแก้ว	ต.ป.น.22 อ.เมือง จ.สระแก้ว 27000	0-3723-1806
10	สถานีวิจัยฯ พิษณุโลก	ต.หนองกะท้าว อ.นครไทย จ.พิษณุโลก 65120	0-5590-6131
11	สถานีวิจัยฯ อุบลราชธานี	ต.ป.น.80 อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000	0-4525-9952

ไก่ฟ้าพระ

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
12	ศูนย์วิจัยฯ ท่าพระ	ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40260	0-4326-1194
13	สถานีวิจัยฯ เลย	ต.ศรีสงคราม อ.วังสะพุง จ.เลย 42130	0-4280-1068

ไก่แดงสุราษฎร์

ลำดับ	หน่วยงาน	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
14	ศูนย์วิจัยฯ สุราษฎร์ธานี	ต.ป.น.32 อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84000	0-7727-4554

หมายเหตุ : ศูนย์วิจัยฯ = ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์; สถานีวิจัยฯ = สถานีวิจัยทดสอบพันธุ์สัตว์

คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์

ลิขสิทธิ์

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

www.dld.go.th

ผู้เรียบเรียง

กลุ่มวิจัยและพัฒนาสัตว์ปีก สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

จัดพิมพ์โดย

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม

กรมปศุสัตว์

พิมพ์ พ.ศ. 2559 จำนวน 5,000 เล่ม

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด

79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

เลี้ยงสัตว์ให้ได้ผลดี จะต้อง

- สัตว์พันธุ์ดี
- อาหารดี
- โรงเรือน
- การจัดการ (การเลี้ยงดู) ดี
- การควบคุมป้องกันโรคดี

มีปัญหาปรึกษาได้ที่

- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด
- กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์
- สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์
- สำนักพัฒนาอาหารสัตว์
- ศูนย์วิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี

www.dld.go.th